

Electorat și alegeri în România Postdecembristă

Câteva reflecții asupra scrutinurilor din ultimii 25 de ani

■ ENACHE TUȘA

[„Ovidius” University, Constanța]

Abstract

With the introduction of multiparty system in 1990, he held the reorganization of parties and candidates supported by them to organize campaigns based on modern rules and through the media. We can bring up a certain trend of election campaigns that have well organized and efficient, while in terms of political marketing.

Keywords

elections; political parties; vote; electoral behavior; political mandate

Considerații preliminare

Evenimentele sociale, politice și istorice petrecute în România începând cu decembrie 1989 sunt prea importante pentru a rămâne consemnate doar în ziarele epocii ori în arhivele instituțiilor academice sau cele ale sistemului politic. Amploarea acestor evenimente, precum și consecințele ulterioare pentru societatea românească, impun cercetarea evenimentelor în profunzimea lor, pentru că generațiile care se succed vor avea acces la întregul trecut istorico-politic așa cum este el. Este știut faptul că experiențele desprinse din trecut au explicat prezentul și au conturat viitorul unei națiuni. În acest spirit am încercat analiza unuia dintre cele mai semnificative episoade din istoria socială și politică a României: cei 25 de ani de sistem electoral. Poate cel mai important aspect ce vizează transmiterea peste timp a tuturor împrejurărilor și desfășurărilor care aveau să schimbe soarta României este acela prin care românii consideră că evenimentele nu au constituit o revoltă socială totul fiind gândit din timp și coordonat din timp.

Este o întrebare fără răspuns datorită faptului că, la câteva zile începând cu 17 decembrie 1989 și până în data de 24 decembrie, au murit oameni care nu aveau nici o vină și s-au petrecut evenimente nocive. Ceea ce a urmat a fost o adevărată aventură a societății românești către deziderate care nu au

fost atinse. Astăzi după un sfert de secol de la evenimente vedem că reformele au eșuat și nu reușesc să creeze un sistem social funcțional. Revoluția se poate promova pe diverse căi, în diverse moduri – prin acțiuni violente, lovituri militare, de stat, lovituri de palat, prin revolte populare mai mult sau mai puțin pașnice. Câteva state europene au pus capăt regimurilor politice violente prin acțiuni pașnice. Portugalia a pus capăt unei dictaturi și a trecut spre democrație printr-o lovitură militară. Armata a fost cea care a declansat procesul. Militarii nu au folosit gloanțele ci au pus câte o garoafă pe țeava puștilor și, datorită acestui aspect a fost numită revoluția garoafelor, de aici și simbolul. Nu a fost nici o vărsare de sânge. Armata a înlăturat dictatura și a deschis calea organizării democratice a societății.

În zona noastră geopolitică, chiar Uniunea Sovietică, prin acțiunea lui Mihail Gorbaciov și a generației lui, prin promovarea politicii de reforme *perestroika* și *glasnost*, au inițiat prăbușirea unui imperiu fără vărsare de sânge. Sigur, au fost acțiuni de încercare de stopare a mișcărilor populare în Lituania, Gruzia, Armenia, Azerbaidjan.

O înlăturare pașnică a regimurilor politice s-a întâmplat în toate celelalte țări est-europene – cehii au realizat așa-numita *revoluție de catifea*.

În Polonia s-a creat o *masă rotundă* inițiată de crecurile aflate în sfera puterii politice, de generalul Jaruzelski, care era șeful statului, o masă rotundă cu reprezentanții Guvernului și ai societății civile, în care au convenit să înceapă, pe cale pașnică, la reorganizarea societății. A rezultat guvernul Mazowiecki în vara lui 1989. Bulgarii au cunoscut o inițiativă identică în interiorul partidului. Într-o plenară a Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar a fost destituit Todor Jivkov și a fost posibilă aceeași tranziție pașnică. În România înlăturarea puterii nu s-a produs pe cale pașnică. Datorită sistemului conceput de regimul comunist și dictaturii instaurate de Nicolae Ceaușescu, orice încercări de revoltă au fost din start înăbușite. Contrar realităților din Europa de Est, Ceaușescu ordonă organizarea unei ample adunări populare în București (21 decembrie 1989), adunare care se va întoarce împotriva lui și va duce la sfârșitul regimului comunist care a fost la putere timp de jumătate de secol¹.

Pluripartitismul și comportamentul electoral

Un lung șir de violențe care au început în februarie 1990 și au continuat ulterior cu mineriadele din 13-15 iunie 1990 dar și cea din 25 septembrie 1991 au avut drept scop blocarea breșelor deschise în 1989 și care generau conflicte sociale brutale datorită suferințelor la care fusese supusă societatea românească tip de mai multe decenii². Radu Paraschivescu, într-un eseu recent³, aduce în prim-plan evenimentele în cauză evocând metodele regimului condus de Iliescu și manipulările pe care cei din jurul lui le-au creat pentru a rămâne la guvernare în 1990. Tinerii care au contestat regimul Iliescu s-au organizat și au protestat în Piața Universității față de metodele pe care Iliescu și guvernul, care-l susținea, le-au utilizat pentru a rămâne la putere deși erau contestați. Autorul descrie plastic societatea printr-o personificare- Zeița. „Nu mai ești în *Iliada* pe care o știi, ci în *Iliada* lui Ion Ilie Iliescu, în *Iliada* combinată cu *Mineriada*. În *Ilimineriada* sau în *Mineriliada* cum vrei (...). Deși te afli în iunie 1990 Zeiță, te despart puține ore de *Evul Mediu*. (p.71)” descrie Radu Paraschivescu atmosfera din București.

1 Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România, Revoluția din decembrie 1989 – o tragedie românească*, vol. 4, partea a II-a, (București: Editura RAO, 2005), 528.

2 Michel Hastings, *Abordarea științei politice*, (Iași: Institutul European, 2000), 15-16.

3 Radu Paraschivescu, *România în 7 Gesturi*, (București: Editura Humanitas, 2015), 71-73.

Evenimentele abominabile care au loc în centrul Bucureștiului trimit România cu două secole în urmă, deși voința societății era aceea de a se cupla la cultura europeană și de a urma drumul către o dezvoltare democratică și flexibilă, așa cum își doreau românii după ce în stradă s-a murit pentru libertate. Nu a fost să fie așa. În cele mai multe cazuri funcțiile importante ale statului erau deținute de aceiași oameni, educația se făcea după aceleași manuale, metodele de control al spațiului public rămăseseră identice și au continuat să existe multă vreme după aceste evenimente.

Agențiile de presă străine au difuzat imagini în direct de la confruntările care aveau loc în diferite locuri din București, imagini care au afectat profund imaginea guvernului instalat după alegerea lui Ion Iliescu în 20 mai 1990. Condamanrea implicării guvernului și intervenția acestuia în reprimarea violențelor de stradă au izolat statul român și au sporit confuzia asupra intențiilor guvernului condus de Petre Roman. România intră într-un con de umbră iar ajutoarele internaționale sunt imediat blocate deoarece România devenise în imaginea occidentalilor: *o țară ciudată care nu știa încotro se îndreaptă*.⁴

„Huliganii” din Piața Universității s-au întors la casele lor renunțând să mai discute despre *moartea comunismului* striviți sub procentele voturilor pe care le obținuse Ion Iliescu și care exprimau nevoia de pace socială și de stabilitate”⁵.

Astăzi, după 25 de ani de la evenimentele din Piața Universității, președintele de atunci al României împreună cu membri ai guvernului și prim-ministrul în funcție, la acea dată, sunt acuzați de crime împotriva umanității. Putem afirma că regimul politic instalat după căderea oficială a comunismului a fost de esență neocomunistă, antiliberală și antipluralistă, generând ca forme de opoziție și de ripostă precum *Proclamația de la Timișoara* susținută de manifestația din Piața Universității și de evenimentele care s-au derulat în aprilie-iunie 1990.

În primii ani în care au preluat puterea politică, succesorii regimului politic condus de Nicolae Ceaușescu și-au apărat pozițiile privilegiate prin intermediul manipulării, corupției și constrângerii. Aceasta nu a reprezentat, însă, o încercare de a restaura comunismul. Indiferent cum analizăm evenimentele din decembrie 1989, nu există nici o îndoială că acestea au condus la dispariția regimului comunist responsabil pentru jumătate de secol de represiune politică și abuzuri. Modul în care au perceput românii comunismul a condus la scoaterea definitivă din viața publică a *Partidului Comunist* după 1990 nemaexistând nici un grup politic semnificativ care să se declare în mod public succesorul acestuia. În urma evenimentelor prezentate mai sus s-a introdus și multipartid care a antrenat la rândul său și procesul organizării alegerilor în administrația centrală și locală.

În perspectiva alegerilor generale a fost organizată consultarea electorală la nivel local privind alegerea administrației publice județene și locale pentru primăriile de pe întreg teritoriul României. Sistemul electoral de tip proporțional⁶ instituit prin *Decretul-Lege nr 92/1990*⁷ prevedea reprezentarea opțiunilor politice ale corpului electoral printr-o repartizare proporțională a mandatelor în cadrul unui scrutin pe liste închise desfășurat în circumscripții organizate la nivelul fiecărui județ și al Municipiului București conform algoritmului instituit. O dată cu instaurarea pluripartidismului în 1990, a avut loc și reorganizarea partidelor și a candidaților susținuți de aceștia spre organizarea unor campanii cu bazate pe regulile moderne și prin mass-media. Aceste mecanisme au evoluat o dată cu reorganizarea fiecăreia

4 Tom Gallagher, *Furtul unei națiuni. România de la comunism încoace*, (București: Humanitas, 2004), 116.

5 Catherine Durandin, *Istoria Românilor*, (Iași: Institutul European, 1995), 375.

6 Giovanni Sartori, *Ingineria constituțională comparată*, trad. Gheorghe Lencan și Gabriela Tănăsescu, (București: Editura Mediterana, 2002), 17.

7 „Monitorul Oficial al României” nr. 35 din 18 martie 1990.

Exista o reticență a noilor autorități care nu aveau nici educația pluripartidă și nici o cultură specifică a democrației, a dezbaterii de idei în spațiul public. Nu a existat nici interesul autorităților pentru o reală democratizare a spațiului de dezbatere politică, a fost întreținută o aparență a democrației în realitate lucrurile încercau să fie blocate reformelor¹³.

Astfel, conform art. 3 alin. 1 din Legea nr. 68/1992¹⁴, reglementa metoda de atribuire a mandatelor, legea instituind două etape distincte: în primă fază, la nivelul circumscripțiilor electorale locale, mandatele sunt repartizate în funcție de coeficientul electoral al circumscripției; a doua etapă prevedea că mandatele sunt distribuite listelor de candidați în funcție de câte ori acest coeficient electoral de circumscripție poate fi inclus în numărul sufragiilor obținute de lista respectivă. Formațiunile politice de pe scena politică a anului 1992 și-au adus astfel contribuția atât prin numărul lor ridicat cât și prin asigurarea unei structuri de putere minoritare la funcționarea unui sistem multipartidist al cărui fundament se regăsește în sistemul electoral proporțional¹⁵. Alegerile din luna noiembrie a anului 1996, cât și dezbaterile pre-electorale ce a precedat cel de-al treilea scrutin parlamentar post-decembrist, au avut în centrul lor situația economică, atât a statului în general, profund afectat de „marea temă a corupției”¹⁶, dar mai ales la nivelul individual al electorului pentru care situația materială era pe primul loc față de temele de campanie abordate în anterioarele tururi de scrutin. Temele de campanie precum cea a restaurării monarhiei, tema Transilvaniei și a minorității maghiare, utilizată pentru a mobiliza electoratul maghiar, dar mai ales apelul la sentimentele naționaliste ale majorității românești care avea drept de vot au mobilizat electoratul să creeze poluri reprezentative la nivel de reprezentare ideologică. Polarizarea electoratului a creat un clivaj intens debătut în spațiul public: *neocomuniști – anticomuniști*.

Lipsa de interes a electoratului față de temele de campanie folosite de stânga politică avea să fie reflectată de rezultatele votului. Astfel partidul aflat la guvernare P.D.S.R și candidatul acestuia, Ion Iliescu, pierd alegerile în favoarea *Convenției Democratice* pe un trend care se pronunța împotriva stângii reprezentate de aceștia. În 1996, C.D.R. a câștigat atât alegerile parlamentare, cât și pe cele prezidențiale deoarece a creat un mesaj al opoziției împotriva partidului aflat la putere și împotriva liderului considerat „invincibil”, Ion Iliescu. Succesul în alegeri a fost de neînțeles pentru majoritatea societății deoarece P.D.S.R. deținea controlul asupra mijloacelor de comunicare în masă care, în mare procent, îi aparțineau. Nu putem să nu ne punem întrebarea *Cum a fost posibil să piardă alegerile cei aflați la guvernare?* Referitor la acest episod Daniel Barbu afirmă într-o lucrare că succesul a fost posibil deoarece: „între alegerile din 1992 și cele din 1996, dialectica conflictuală „putere neocomunistă/societate civilă” a irosit aproape pe de-a-ntregul modestul capital de participare la viața publică pe care cei mai mulți dintre români erau dispuși să-l investească în contractarea unei noi legături politice. Funcția politică „slabă”, cea în-deplinită de spectacolele electorale și parlamentare, a fost preluată de către partide. Funcția politică „tare”, cea care întemeiază națiunea, a revenit din nou statului.”¹⁷

Cât privește ansamblul sistemului electoral, acesta nu a fost modificat în perioada 1992-1996, scrutinul din 3 noiembrie 1996 s-a desfășurat pe baza legislației

13 Oscar Hoffman, *Societatea civilă și societatea politică în procesul tranziției*, în „ Sociologie Românească”, (3-4, 1991),141

14 *Decretul nr. 145 din 13 iulie 1992*, „Monitorul Oficial al României” nr. 164 din 16 iulie 1992, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=7188, accesat în data de 28.12.2015.

15 Camelia Beciu, *Politica discursivă. Practici politice într-o campanie electorală*, (Iași: Editura Polirom 2000), 41.

16 Tom Gallagher, *Furtul unei națiuni*, 154-155.

17 Daniel Barbu, *Republica absentă. Politică și societate în România postcomunistă*, (București: Editura Nemira, 1999), 141.

electorale promulgate în anul 1992 respectiv Legea nr. 68/1992 și Legea nr. 69/1992. În ciuda faptului că modificarea pragului electoral de la 3% la 5% s-a regăsit printre intențiile guvernului condus de către Nicolae Văcăroiu, o astfel de modificare ar fi restrâns șansa de a accede în legislativ a unora dintre partidele pe al căror sprijin parlamentar P.D.S.R s-a bazat în decursul mandatului precedent¹⁸. O altă întrebare care trebuie inserată demersului nostru a fost cea privitoare la *rolul presei de mediator în relația dintre populația dezamăgită, pauperizată și politicienii care „licitau”* pentru voturile electoratului. În ciuda reglementărilor stricte în campania din 1996, presa s-a dovedit părtinitoare nu cu puterea, așa cum era de așteptat, ci cu opoziția¹⁹.

Pentru a vedea cum anume utilizarea simbolurilor clădește încrederea și speranțele cetățenilor votanți, cum le cristalizează așteptările, recurgem la funcțiile principale ale simbolurilor, redate de Michel Hastings²⁰ ajungem la o confirmare a faptului că starea de sărăcie ajută procesului de persuasiune pe care politicienii îl desfășoară în cadrul campaniilor electorale. O analiză a dinamicii electoratului realizată de către *Institutul Român pentru Sondarea Opiniei Publice, (IRSOP)*, citată de către Tom Gallagher, prezintă declinul electoral al formațiunii aflate la guvernare în perioada 1990-1996, dar clasată pe poziția secundă în scrutinul din luna noiembrie a anului 1996, ca rezultat al *„schimbării convingerilor în rândul categoriilor sociale care fuseseră cheia succesului său electoral la începutul anilor '90; printre muncitori; cea mai numeroasă categorie socială, P.D.S.R a căzut până la 21% (...) În orașe P.D.S.R a obținut doar 16% din voturi: proasta administrare erau greu de ascuns în marile orașe, mai ales în București, unde P.D.S.R a rămas cu numai 5 din 29 de locuri în Camera inferioară”*²¹.

Un element important al alegerilor prezidențiale din toamna anului 1996 și al întregului an electoral, a fost reprezentat de însuși candidatura președintelui, Ion Iliescu, aflat în exercițiu dat fiind faptul că acesta se afla la finalul unui al doilea mandat ca președinte al republicii. Acest aspect reprezenta un abuz deoarece Constituția României²², și legea electorală 15 iulie 1992²³ încadra ca ilegală o nouă candidatură, reclamată de altfel în spațiul public, atât prin presa scrisă, cât și prin contestații depuse la Curtea Constituțională. Ion Iliescu era, prin urmare sursa încălcării constituționale în calitate de președinte deși avea obligația, prin jurământ, să garanteze statul de drept. Între 1996 și 2000 viața politică românească a fost marcată de instabilitate profundă atunci când la putere s-au succedat trei formule guvernamentale. În noiembrie 1996 odată cu victoria *Convenției Democratice* prim-ministru a fost desemnat Victor Ciorbea care a format un guvern de coaliție. Următoarea formulă guvernamentală l-a avut în frunte pe Radu Vasile iar ultima perioadă a mandatului CDR avându-l în frunte ca premier independent pe Guvernatorul Băncii Naționale a României Mugur Isărescu. Acesta din urmă a girat modificarea legislației electorale românești, executivul condus de către Isărescu punându-și amprenta prin cele cinci ordonanțe de guvern ce aveau drept scop modificarea unor elemente,

18 Lulia Huiu, Dan Pavel, *Nu putem reuși decât împreună. O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989-2000*, (Iași: Polirom, 2003), 255-258.

19 Ghiță Ionescu, *Investigarea comparativă a politicii comuniste*, (București: Humanitas, 1992), 55.

20 Michel Hastings, *Abordarea*, 15-16.

21 Gallagher, *Furtul unei națiuni*, 161.

22 *Constituția României*, art. 81, partea a-IV-a „Nicio persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al României decât pentru cel mult două mandate. Acestea pot fi și succesive”.

23 Legea 69/1992 privind alegerea Președintelui României publicată în Monitorul Oficial Nr. 164 din 16 iulie 1992, Art. 10. „Nu pot candida persoanele care, la data depunerii candidaturii, nu îndeplinesc condițiile prevăzute de art. 35 din Constituție pentru a fi alese sau care au fost alese anterior, de două ori, ca Președinte al României.”, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=7188, accesat în data de 28.12.2015.

fie ale Legii nr. 68/1992 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului, fie unele prevederi ale Legii nr. 69/1992 pentru alegerea Președintelui României.

Prima din această serie de acte normative, O.U.G. nr. 63 din 26 mai 2000²⁴, privind modificarea și completarea Legii nr. 68/1992 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului, modificarea Legii nr. 69/1992 pentru alegerea Președintelui României și modificarea și completarea Legii nr. 70/1991 privind Alegerile locale aduce în principal ajustări neesențiale mecanismului electoral. Principala modificare se regăsește în art. 9 alin. 1 și art. 16 alin. 1 și alin. 2, prin care responsabilitatea alcătuirii listelor electorale permanente și a eliberării cărții de alegător este trecută din sarcina primărilor în cea a Ministerului de Interne. O.U.G. nr. 129 din 30 iunie 2000²⁵, privind modificarea Legii nr. 68/1992 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și a Legii nr. 69/1992 pentru alegerea Președintelui României aduce, pe de altă parte, cele mai consistente modificări în privința scrutinului parlamentar și a pragului electoral necesar accederii în legislativ. Aceasta includea în art. 65. o definiție a acestuia după cum urmează: „Pragul electoral reprezintă numărul minim necesar de voturi valabil exprimate pentru reprezentarea parlamentară, exprimat în procente”. De asemenea, Ordonanța ridică pragul electoral de la 3% la 5% pentru partidele și formațiunile politice care aleg să candideze pe cont propriu și respectiv un prag de 8% pentru coalițiile și alianțele politice la care se adăuga un procent pentru fiecare a formațiune politică asociată fără a se depăși însă 10%²⁶.

Cât privește scrutinul prezidențial, semnificativă este modificarea introdusă de către O.U.G. nr. 129 în art. 2 alin. 3 al Legii nr. 69/1992 pentru alegerea Președintelui României prin care se are în vedere modificare criteriilor privind depunerea candidaturii la alegerile prezidențiale. Astfel, numărul semnăturilor de susținere necesar creștea de la 100.000 la 300.000, prin această modificare legiuitorul dorea evitarea repetării scenariului din primul tur al precedentului scrutin parlamentar la care au participat nu mai puțin de 16 candidați, 9 dintre aceștia nereușind să obțină un sprijin electoral cel puțin echivalent celor 100.000 de semnături depuse. Campaniile electorale sunt practici naționale, legitimate și reglementate de legislația și procedura fiecărei țări. În perioada desfășurării campaniilor electorale este accentuată comunicarea politică, aceasta fiind principala modalitate prin care electoratul ia parte la decizia politică²⁷. Cu prilejul votului cetățenii pot evalua și sancționa comunicarea politică și deciziile politice, votul stabilind opțiunea majorității societății²⁸. Credem că lipsa de comunicare cu electoratul a celor nouă candidați a condus la obținerea unui scor mai mic decât a semnăturilor de pe listele depuse.

Campania electorală este modalitatea prin care actorii politici și acțiunile acestora se plasează într-un spațiu concurențial, în fața alegătorilor ce le urmăresc evoluția și le stabilesc credibilitatea. Campania electorală și scrutinul din anul 2000 au reprezentat un punct de referință în istoria politică a României de după 1990. Dacă modificările aduse legislației electorale nu au adus o schimbare radicală în modul de exercitare al dreptului fundamental la exprimarea opiniei prin vot, rezultatele alegerilor generale din a doua jumătate a anului 2000 au adus un plus în efortul

24 „Monitorul Oficial al României” nr. 240 din 31 mai 2000,

http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.act_text?id=23168, accesat în data de 28.12.2015.

25 „Monitorul Oficial al României” nr. 311 din 5 iulie 2000,

<http://www.senat.ro/legis/PDF%5C2000%5C00L224FC.pdf>, accesat în data de 28.12.2015.

26 Alexandru Radu, *Politica între proporționalism și majoritarism. Alegeri și sistem electoral în România postcomunistă*, (Iași: Institutul European, 2012), 62.

27 Camelia Beciu, *Construcția simbolică a câmpului electoral*, (Iași: Institutul European, 1998), 19.

28 Georgeta Ghebrea, *Metamorfoze sociale ale puterii*, (București: Editura Renaissance, 2007), 72.

de consolidare a unei democrații autentice în politica românească²⁹. Configurarea poziției *Partidului România Mare* cu puternice tente anti-sistem poziției secunde a preferințelor electoratului și al candidatului acestuia Corneliu Vadim Tudor a creat emoție în societatea românească. În turul secund al alegerilor prezidențiale au existat tensiuni atât în rândul „opozității democratice” dar și în plan internațional. Firava democrație românească a supraviețuit testului la care a fost supusă în turul secund al alegerilor prezidențiale, care au prefigurat în același timp dispariția clivajului *neocomuniști – democrați*, prin sprijinul arătat de foștii adversari din C.D.R, P.D și U.D.M.R ai P.D.S.R candidatului polului democrat social Ion Iliescu în cel de-al doilea tur al alegerilor în detrimentul lui Corneliu Vadim Tudor care a pierdut alegerile.

Dincolo de acest examen notabil prin prisma refuzului unei ideologii politice, care poate fi catalogată ca fiind periculoasă pentru un regim democratic incipient, alegerile din anul 2000 s-au dovedit importante din punctul de vedere al teoriei democrației prin depășirea, cel puțin în plan formal, a unui reper fundamental în vederea clasării României între statele cu un angrenaj politico-instituțional specific democrațiilor consolidate.

Acest reper îl reprezintă „testul dublei alternanțe” la putere³⁰. Conform ipotezei formulate de către teoreticianul Samuel Huntington „*un stat poate fi considerat ca fiind o democrație consolidată în condițiile în care formațiunea politică sau partidul care a preluat puterea în urma primului scrutin din perioada de tranziție pierde alegerile ulterioare și predă frâiele guvernării învingătorilor, care, la rândul lor, vor preda în mod pașnic puterea partidului ales de electorat prin intermediul alegerilor următoare*”. Din punct de vedere formal, acest obiectiv este atins de către sistemul politic al României post-comuniste prin dubla alternanță, prin care C.D.R preia, alături de partenerii de coaliție, puterea politică în anul 1996 prin victoria sa electorală, pentru a fi înlocuită în anul 2000 de către *Polul Democrat Social*, condus chiar de formațiunea învinsă în scrutinul din 1996, P.D.S.R.

Reglementări și modificări în materie electorală

Pentru a putea pune în discuție noua lege electorală, ar fi necesară o scurtă privire asupra principalului principiu care a stat la baza unei noi modificări în privința alegerii reprezentanților *corpului electoral*, anume revizuirea și adoptarea unei noi Constituții a României de către Parlament. Revizuirea constituției României s-a produs în septembrie 2003, act validat apoi prin referendumul național organizat în perioada 18-19 octombrie 2013. Una din principalele surse ale necesității redactării unui nou act fundamental la doar 12 ani de la adoptarea Constituției din 1991 era impusă de introducerea unui nou Titlu IV, care reglementa strict integrarea euroatlantică, idee ce a stat și la baza unora dintre modificările aduse altor articole din cadrul textului constituțional original. Cele peste 70 de articole ale Legii de modificare a Constituției nu introduc așadar modificări privind esența regimului constituțional post-comunist. Prin schimbările aduse Titlului III privind, *Autoritățile Publice*, a fost pusă baza unei mai bune colaborări între puteri, cât și la eficientizarea activității instituțiilor publice.

Cu toate acestea, instabilitatea legislativă specifică spațiului public românesc se manifestă și în privința acestui nou set de legislație electorală, Guvernul emițând în perioada următoare două ordonanțe de urgență: O.U.G. nr.77 din 7 octombrie 2004, ce a avut drept scop armonizarea unor aspecte de ordin tehnic între cele două

29 Arend Lijphart, *Democrația în societățile plurale*, (Iași: Polirom, 2002), 210.

30 Samuel P. Huntington, *The third wave. Democratization in the Late Twentieth Century*, (University of Oklahoma Press: 1993), 266-267.

acte normative, dar și introducerea alianțelor electorale ca posibile susținătoare a unor candidați în cadrul alegerilor prezidențiale, și O.U.G. nr. 80 din 14 octombrie 2004 ce rectifică anumite prevederi privind observatorii atât din partea partidelor politice, dar și din partea organizațiilor neguvernamentale. Prin aceleași acte normative au fost aduse modificări în ceea ce privește exercitarea dreptului la vot de către cetățenii români aflați sau domiciliați în străinătate. La aceasta se adaugă un număr de cinci *Hotărâri de Guvern* ce au vizat în principal elemente de natură tehnică privind buna funcționare a alegerilor, dispoziții privind ștampilele, buletinele de vot. Rezultatele turului al doilea desfășurat în data de 12 decembrie au infirmat însă această posibilitate prin victoria candidatului Alianței D.A., Traian Băsescu care intrase în cursa electorală prin retragerea lui Theodor Stolojan pe motive de sănătate. Trebuie observat că în cadrul scrutinului din 2004 Băsescu a primit o parte din voturi, necesare pentru câștigarea alegerilor prezidențiale datorită popularității acumulate în calitate de primar general al Bucureștiului. Popularitatea și istoricul politic al lui Băsescu în funcția de ministru al transporturilor, pe care a deținut-o în cadrul guvernelor Petre Roman și Theodor Stolojan (1991-1992) și în mandatul C.D.R. guvernele conduse de Victor Ciorbea, Radu Vasile și Mugur Isărescu (1996-2000). Traian Băsescu în această perioadă în care a fost ministrul transporturilor, dar în special în cea de Primar al Capitalei și-a format o imagine de politician *antisistem* care critica violent pe cei care fuseseră sau care erau în acel moment la conducere. Băsescu prelua încet dar sigur rolul de critic al sistemului, deținut până atunci de Partidul România Mare, considerat a fi fiind o formațiune politică *antisistem*.³¹

Astfel președintele ales Traian Băsescu, arogându-și din start titulatura de *președinte-jucător*, s-a implicat direct în negocierile privind alcătuirea noului guvern, sprijinind o formulă executivă compusă din Alianța D.A, U.D.M.R și P.U.R, fostul partener de guvernământ al P.S.D. Având în vedere acuzațiile de fraudă electorală ce au însoțit primele săptămâni din perioada postelectorală până la momentul investirii unui guvern Traian Rotariu și Mircea Comșa se pronunță în analiza dedicată acestui fenomen, cei doi autori afirmând că „*datele statistice avute la dispoziție nu sunt capabile să sugereze o fraudă în procesul electoral prin intermediul listelor speciale sau al voturilor anulate*”³².

În 2004 doar patru formațiuni politice au intrat în Parlament întârziind tranziția de la pluralismul extrem la pluralismul moderat fapt care a concentrat puterea politică în mâna liderilor acestor formațiuni politice. Aceste formațiuni au candidat sub forma coalițiilor sau alianțelor: PSD+PUR, PNL +PD sub forma alianței (Dreptate și Adevăr), PRM, UDMR. Modul de reconfigurare a puterii politice în cadrul alegerilor din 2004 au condus la dezacodurii între liderii alianței DA și la crearea unei crize politice care a condus la ieșirea de la putere a Partidului Democrat. Deși avea o legitimitate cotate în jurul unui procent de 25% Partidul Național Liberal a reușit să mențină guvernul și să conducă România mult timp după ieșirea de la guvernare a PD.

Încă din 1997 tema *votului uninominal* a fost lansată de partidul *Alianța pentru România* fiind preluată apoi și de alte formațiuni în cadrul campaniei din anul 2000³³. „Votul uninominal” a reprezentat o temă importantă a discursului public pe care politicienii l-au vehiculat ca o soluție pentru ameliorarea calității clasei politice. Această reformă și implicit conceptul de „vot uninominal” au reprezentat teme de campanie pentru partidele politice, reprezentând o sursă de atragere a atenției electoratului. Această idee a rămas un deziderat până la momentul

31 Dan Pavel, *Democrația bine temperată – Studii instituționale*, (Iași: Editura Polirom, 2010), 74.

32 Mircea Comșa, Traian Rotariu (coord.), *Alegerile Generale 2004: O perspectivă sociologică*, (Cluj-Napoca: Editura Eikon, 2005), 45-72.

33 Iulia Huiu, Dan Mihalache, *Trei ani la urne vol I*, (București: Editura Nemira, 2011), 92-93.

reforme legislației electorale prin adoptarea legii 35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea legii nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a Legii administrației publice locale nr. 215/2001 și a Legii nr. 393/2004 privind Statutul aleșilor locali, cu modificările și completările ulterioare.³⁴ Cu toate acestea pentru ca reforma sistemului electoral să devină dintr-un element de retorică populistă într-o prioritate a actorilor politici a fost nevoie ca această temă să fie abordată de către președintele în exercițiu Traian Băsescu. Conform opiniilor lui Cristian Preda și Sorinei Soare două au fost alternativele propuse spre adoptare: a) cea susținută de către președintele Traian Băsescu și inițial de către P.D. ce prevedea un scrutin uninominal, majoritar desfășurat în două tururi de scrutin inspirat din modelul politic francez; b) proiectul prezentat de către *Asociația Pro Democrația* (A.P.D), organizația non guvernamentală oferind drept argument împotriva unei legi electorale ce prescrie un sistem majoritar pur. C Preda și S Soare susțin mai departe: „...realitatea din alte țări în care este folosit sistemul majoritar cu două tururi de scrutin, (unde) pot apărea situații în care partide ce se bucură de voturile a 30%-35% din alegători ajung să câștige 60% din fotoliile parlamentare, iar partide care obțin 10%-12% nici măcar nu intră în Parlament”³⁵.

Pe lângă modificările care reglementau alegerile pentru Parlament noua lege electorală din 2008 amenda legea nr. 67 din 2004 care reglementa alegerea reprezentanților administrației publice locale Un element de noutate în materie electorală era reprezentată de introducerea reglementărilor ca președinții consiliilor județene să fie aleși prin vot direct, majoritar, în circumscripții uninominale. În cadrul alegerilor organizate în anul 2008 prezența la urne a totalizat aproximativ jumătate din cei circa 18,5 milioane cetățeni cu drept de vot (aprox.10.mil de alegători), rezultatul înregistrat confirmând pe de-o parte componența electorală stabilă dar insuficientă pentru a forma un guvern monocolor al P.N.L, formațiune care și-a menținut și chiar îmbunătățit ponderea în voturi de la aproximativ 16% în 2004 la 18-19% în 2008.

Cea mai interesantă și mai importantă formă de comunicare politică este comunicarea electorală, în sensul competiției pentru putere pe care politica o presupune. Dacă orice manifestare politică este, așa cum am specificat mai sus, un act de comunicare ce urmărește, intențional sau nu, să exercite o anumită formă de influențare a receptorului, comunicarea electorală poate fi considerată exemplificarea maximă a acestei imagini. Pe lângă liberali se poate identifica și incapacitatea P.S.D în a depăși momentul înfrângerii suferite în cadrul scrutinului precedent, cei patru ani petrecuți în opoziție au avut o influență negativă și de neîncredere asupra electoratului pe care partidul se putea baza. Astfel din cele 41% de procente obținute de către candidații la funcția de primar ai P.S.D în 2004 procentul s-a redus la 30% în cadrul alegerilor din 2008.

În cazul consilierilor (locali sau județeni) ponderea voturilor s-a redus de la 32% la 26%-28%. Alegerile parlamentare care s-au desfășurat în data de 30 noiembrie 2008 pot fi caracterizate ca reprezentând o premieră, fiind primele de acest tip organizate în virtutea legii 35 din 2008 mai cunoscută ca „*legea votului uninominal*” Alegerile din noiembrie 2008 au reprezentat primul scrutin parlamentar care nu s-a desfășurat sub influența scrutinului prezidențial ca efect al revizuirii constituției în anul 2003. Dan Pavel consideră că alegerile din anul 2008 au reprezentat formal de la *pluralismul extrem la pluralismul moderat* în Parlament intrând doar cinci

34 Monitorul Oficial, nr. 196 din 13 martie 2008, http://www.cdep.ro/proiecte/2008/000/10/5/leg_pl015_08.pdf, accesat în data de 28.12.2015.

35 Cristian Preda, Sorina Soare, *Regimul, Partidele și Sistemul Politic din România*, (București: Editura Nemira, 2008), 101.

formațiuni politice : PSD, PC, PDL, PNL, UDMR³⁶. Cei 22 de ani de evoluție electorală din România postdecembristă au marcat cu decizii timide evoluția legislației electorale dar și reglementările constituționale prin revizuirea Constituției din 2003 în ceea ce privește anumite reglementări cu caracter electoral. Alegerile din 2012 nu au reflectat o maturitate politică în raport cu campaniile anterioare deși au fost făcute compromisuri în ce privește alianțele dar și candidații. În 2012 alegerile s-au desfășurat sub dominația *Uniunii Social Liberale* pe care am amintit-o, încercând să contrapună notorietatea președintelui în exercițiu Traian Băsescu, critic acerb al USL. În cadrul scrutinului din 2012 își face apariția și o formațiune politică recent înființată *Uniunea Națională pentru Progresul României* (UNPR) care va juca un rol major în formarea majorității împreună cu PSD după ruperea USL și ieșirea liberalilor din alianță și de la guvernare. O altă alianță compusă din PDL, PNȚ-CD și Forța Civică se va numi *Alianța România Dreaptă* care încerca o repliere a forțelor de dreapta după modelul anilor '90 –CDR. Pe lângă UNPR aflată la prima campanie electorală își face apariția și *Partidul Poporului – Dan Diaconescu* aflat tot la prima încercare de a intra în viața politică a României. Scrutinul din 9 decembrie 2012 a reprezentat o miză politică importantă dat fiind faptul că procentul prezenței la urne a fost mai mare (aprox.42%) față de anul 2008. PSD a obținut cele mai multe mandate, urmat de PNL, PDL, PPDD, PC, UNPR. PNȚ-CD și Forța Civică au avut rezultate nesemnificative deși intraseră într-o alianță care teoretic ar fi trebuit să le avantajeze. Interesant este rezultatul UNPR (20 mandate total) și al PPDD (68 mandate total) deși participau prima dată la alegerile parlamentare. Rezultatele alegerilor crează și o situație la care nu se aștepta nimeni numărul membrilor Parlamentului României crește de la 470 la 588 deși în referendumul în care românii au fost consultați era precizată cifra de 300 de membri. Acest rezultat, considerat de mulți o anomalie, a fost generat de mecanismul redistribuirii ajungându-se în final la un Parlament mai mare cu 218 membri. Majoritatea care a dominat parlamentul (U.S.L.) după scrutinul din 9 decembrie 2012 a reconfirmat modelul patentat de FSN între 1990 și 1992.

Pe parcursul acestui studiu am realizat o analiză a fenomenului politic din România postdecembristă prin prisma celui mai important element al unei democrații reprezentative, sistemul electoral, și a implicațiilor sale directe, rezultatele alegerilor parlamentare și a celor prezidențiale. Analizând cele șapte cicluri electorale am prezentat evoluția legislației electorale, efectele revizuirii Constituției asupra desemnării aleșilor publici, precum și diferitele etape parcurse de către sistemul de partide, direct afectat de procesul electoral în sine, toate acestea adăugându-se procesului de tranziție și consolidare democratică postdecembristă.

Concluzii

În finalul acestei analize a comportamentului electoral și a culturii politice din România postdecembristă se poate distinge o observație în detaliu asupra efectelor sistemului electoral, atât în varianta înscrierii candidaților pe listele de partid, cât și în modalitatea votului uninominal, introdus odată cu alegerile din 2008. Acest tip comportament politic a avut la bază evoluții pozitive ale cunoștințelor electoratului despre viața politică din România postcomunistă, dar și o evoluție proprie a reglementărilor instituționale de până în 2012. Devansarea ciclului electoral în sensul în care alegerile generale se desfășurau separat de cele prezidențiale au avut un puternic efect asupra scenei politice, determinând o reorganizare a alianțelor dintre partidele politice. Acest parcurs a condus către consolidarea instituției președintelui și asumarea rolului de arbitru politic pe care l-a jucat Traian Băsescu.

---

36 Dan Pavel, *Democrația*, 79.

Evoluția sistemului politic spre prezidențializare a regimului a permis mai multe calcule și alianțe politice care nu au reprezentat permanent voința electoratului. Nemulțumirile legate de recompunerea alianței la începutul anului 2009 coroborată cu factori economici care, cumulați cu tăierile salariale din 2010, au dus la o degradare majoră a imaginii PDL în rândul electoratului au demonstrat că votul poate crea schimbarea. Acțiunile și retorica opoziției au întărit caracterul prezidențial al instituției executive reprezentate de Traian Băsescu acesta devenind inamicul politic numărul unu pentru partidele de opoziție P.S.D și P.N.L. Acordul privind susținerea candidatului P.S.D în cadrul alegerilor din 2009 a reprezentat primul pas în direcția realizării unei alianțe între cele două formațiuni, situate la poli opuși din punct de vedere ideologic, sub denumirea de *Uniunea Social Liberală*, la care se adaugă și aliatul tradițional al P.S.D, P.C, a cărui scop era redobândirea puterii politice în stat. Contextul socio-economic și măsurile nepopulare pe care și le-a asumat instituția prezidențială au generat nemulțumiri și reorganizări ale partidelor politice care au creat o platformă-program care anunța aplicarea de măsuri sociale profunde și reîntregirea veniturilor tăiate în 2010. Alianța U.S.L. a rezultat din voința P.N.L. al cărui președinte era Crin Antonescu și P.S.D. al cărui președinte era Victor Ponta, cei doi șefi de partid se autonumeau *copreședinți* ai alianței nou înființate la care se adăuga Daniel Constantin, liderul Partidului Conservator. Această alianță politică a impus un alt tip de discurs în care instituția prezidențială a devenit ținta unei retorici extrem de vocale în spațiul public. Traian Băsescu reprezenta ținta tuturor nemulțumirilor și era considerat responsabil de toate efectele negative ale guvernării P.D.L.-U.D.M.R. între 2008-2012. Au urmat alegerile pentru funcția de președinte al României din noiembrie 2014, funcție care se înscrie într-o coordonată a succesului politic și electoral datorită rețelelor de socializare și de motivația tinerilor către schimbare și reformă politică. Astfel, chiar dacă sistemul electoral este definit prin legislație, aceasta putând fi considerată în general drept un element de stabilitate, istoria recentă a României prin numeroasele modificări ale legilor electorale a demonstrat că evoluția are loc. Legislația electorală republicată sau amendată în cinci rânduri, demonstrează utilitatea înțelegerii contextului de tranziție și de consolidare a practicilor democratice instaurate începând cu decembrie 1989. Procentul voturilor acordate partidelor situate sub nivelul impus de lege a scăzut în mod constant începând cu anul 2004 și până în 2012 ceea ce înseamnă că românii participă la vot în relație cu partidele sau formațiunile care au proiecte viabile pentru guvernare. În ultimii 25 de ani electoratul românesc a fost „educat” astfel încât acesta nu mai reprezintă „un performant *dispozitiv tehnico-juridic de irosire a voturilor*”.³⁷

BIBLIOGRAFIE

BARBU Daniel, *Republica absentă. Politică și societate în România postcomunistă*, București, Editura Nemira, 1999.

BECIU, Camelia, *Politica discursivă. Practici politice într-o campanie electorală*, Iași, Editura Polirom, 2000.

BECIU, Camelia, *Constructia simbolică a câmpului electoral*, Iași, Institutul European, 1998.

COMȘA, Mircea, ROTARIU, Traian (coord.), *Alegerile Generale 2004: O perspectivă sociologică*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2005.

DURANDIN, Catherine, *Istoria Românilor*, Iași, Institutul European, 1995.

GALLAGHER, Tom, *Furtul unei națiuni. România de la comunism încoace*, București, Humanitas, 2004.

---

³⁷ Barbu, *Republica absentă*, 169.

GHEBREA, Georgeta, *Metamorfoze sociale ale puterii*, București, Editura Renaissance, 2007.

HASTINGS, Michel, *Abordarea științei politice*, Iași, Institutul European, 2000.

HUIU, Iulia, MIHALACHE, Dan, *Trei ani la urne vol I*, București, Editura Nemira, 2011

HUIU, Iulia, PAVEL, Dan, *Nu putem reuși decât împreună. O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989-2000*, Iași, Polirom, 2003.

HUNTINGTON, Samuel P., *The third wave. Democratization in the Late Twentieth Century*, University of Oklahoma Press, 1993.

IONESCU, Ghiță, *Investigarea comparativă a politicii comuniste*, București, Editura Humanitas, 1992.

LIJPHART, Arend, *Democrația în societățile plurale*, Iași, Polirom, 2002, 210.

PARASCHIVESCU, Radu, *România în 7 Gesturi*, București, Editura Humanitas, 2015.

PAVEL, Dan, *Democrația bine temperată – Studii instituționale*, Iași, Editura Polirom, 2010.

PORUMB, Ioana, RADU, Alexandru, RADU, Gheorghe, *Sistemul politic românesc, un sistem entropic?* București, Editura Tehnică, 1995.

PREDA, Cristian, SOARE, Sorina, *Regimul, Partidele și Sistemul Politic din România*, București, Editura Nemira, 2008.

RADU, Alexandru, *Politica între proporționalism și majoritarism. Alegeri și sistem electoral în România postcomunistă*, Iași, Institutul European, 2012.

SARTORI, Giovanni, *Ingineria constituțională comparată*, trad. Gheorghe Lencan și Gabriela Tănăsescu, București, Editura Mediterana, 2002.

HOFFMAN, Oscar, *Societatea civilă și societatea politică în procesul tranziției*, în „ Sociologie Românească”, 3-4, 1991

STOENESCU, Alex Mihai, *Istoria loviturilor de stat în România, Revoluția din decembrie 1989 – o tragedie românească*, vol. 4, partea a II-a, București, Editura RAO, 2005.

SUCIU, Dorin, *Cum câștigăm alegerile. Ghid practic de campanie electorală*, București, Comunicare.ro, 2004.

TEODORESCU, Bogdan, Dorina Guțu, Radu Enache, *Cea mai bună dintre lumile posibile. Marketingul politic în România – 1990-2005*, București, Comunicare.ro, 2005.

Legislație electorală:

Decretul-lege nr. 92 din 14 martie 1990 pentru alegerea Parlamentului și a Președintelui României, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?id=7528.

Decretul nr. 145 din 13 iulie 1992, „Monitorul Oficial al României” nr. 164 din 16 iulie 1992, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?id=7188.

Legea 69/1992 privind alegerea Președintelui României publicată în Monitorul Oficial Nr. 164 din 16 iulie 1992, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?id=7188.

„Monitorul Oficial al României” nr. 240 din 31 mai 2000, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?id=23168.

„Monitorul Oficial al României” nr. 311 din 5 iulie 2000, <http://www.senat.ro/legis/PDF%5C2000%5C00L224FC.pdf>,

Monitorul Oficial, nr. 196 din 13 martie 2008, http://www.cdep.ro/proiecte/2008/000/10/5/leg_pl015_08.pdf.

„Monitorul Oficial al României” nr. 35 din 18 martie 1990, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act?id=78207